

УДК 347.91/95

Олександр Братель,*канд. юрид. наук, доцент,
докторант
Національної академії внутрішніх справ*

ФУНКЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

У статті досліджуються функції процесуальних юридичних фактів та особливості їх впливу на сферу цивільних процесуальних правовідносин.

Ключові слова: функції, процесуальні юридичні факти, судовий розгляд, судове засідання, судовий прецедент.

Постановка проблеми. Процесуальні юридичні факти – це певні життєві обставини, з якими норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення цивільних процесуальних правовідносин. Саме таке визначення категорії «процесуальні юридичні факти» є найчастіше згадуваним і вживаним у теорії цивільного процесуального права. Вказана категорія перебуває в одному синонімічному полі з такими подібними категорійними поняттями, як «юридичні факти в цивільному процесі», «юридичні факти в цивільному процесуальному праві», «цивільні процесуальні юридичні факти». Сама категорія «процесуальні юридичні факти» не претендує на визнання її як основоположної й базової для сфери цивільних процесуальних правовідносин, проте її найчастіше вживають і застосовують у науковій сфері з огляду на її зрозумілий юридичний контекст та безпосереднє мовленнєве сприйняття.

Процесуальні юридичні факти є багатоаспектним, різноплановим і змістовним явищем у цивільному процесуальному праві, виступаючи як інструментарій, що змушує норми права діяти. Вказані факти охоплюють усі сфери цивільних процесуальних правовідносин, що обумовлює можливість їх вивчення як на теоретичному, так і на практичному рівнях. В одній із наукових статей ми порушували питання існування в українській юриспруденції фактів певної конкуренції у відносинах так званих «теоретиків» і «практиків» цивільного процесуального права [1, с. 362]. Вказана конкуренція, а іноді й несприйняття науковців практичними працівниками обумовлює в останніх хибні міркування та висловлювання щодо практичного значення теоретичних досліджень із

питань визначення понять, завдань або здійснення класифікації різноманітних правових категорій.

Дійсно, теорія та практика цивільного процесуального права часто не знаходять спільного знаменника. Водночас це не є підставою для надання певних переваг у дослідженні тих чи інших цивільних процесуальних явищ суто в теоретичному або практичному аспектах. Як результат дослідження процесуальних юридичних фактів не можливе без визначення їх поняття, галузевих особливостей, функцій, системи, здійснення класифікації, окреслення динаміки, значення, специфіки та практичного впливу на сферу цивільних процесуальних правовідносин. З огляду на окреслену проблематику процесуальні юридичні факти будуть досліджені з позицій визначення їх функцій. Особливість функцій процесуальних юридичних фактів полягає в тому, що вказане питання знаходиться одночасно в теоретичній і практичній площинах, що певною мірою задовольнить наукові інтереси «теоретиків» та належним чином буде сприйнято «практиками».

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Функції юридичних фактів досліджували як українські, так і зарубіжні вчені, у тому числі вчені радянського періоду, зокрема В.Б. Ісаков, А.М. Завальний, Г.В. Кикоть, А.В. Коструба. Функції процесуальних юридичних фактів у цивільному процесуальному розумінні досліджували Ж.Ю. Мірошникова, М.О. Рожкова, В.В. Ярков. Незначна кількість досліджень, присвячених вивченню функцій процесуальних юридичних фактів, свідчить про недостатній рівень наукового інтересу до цієї проблематики з боку вчених-

процесуалістів, тим самими відкриваючи нові горизонти для нових наукових пошуків.

Мета статті полягає в докладному вивченні функцій процесуальних юридичних фактів у теоретичному та практичному аспектах, що сприятиме визначенню їх ролі та призначення в процесі правового регулювання цивільних процесуальних відносин.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи «функції цивільних процесуальних юридичних фактів», варто виходити з таких складових цього поняття: «функції» та «процесуальні юридичні факти». Цілком логічно розпочати висвітлення досліджуваного питання з визначення терміна «функція».

Одразу варто зазначити, що термін «функція» був вдало запозичений юристами в математиків після того, як німецький математик Г.В. Лейбніц запровадив його в науковий обіг у 1673 р.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» слово «функція» тлумачиться як призначення, роль чого-небудь [2, с. 1552]. Не залишились осторонь у питанні визначення терміна «функція» й філософи. Зокрема, О.П. Шептулін під «функцією» розуміє вплив один на одного елементів цілісної системи, а також її взаємодію з іншими системами (речами), що забезпечує її стійке існування [3, с. 168].

Спроектуювавши вказані математико-філософські визначення терміна «функція» в юридичну площину, В.Б. Ісаков вказує, що «функція» дозволяє досліджувати взаємодію різних елементів усередині більш складної системи, виявити завдання, які здійснює кожен елемент стосовно інших елементів і щодо системи в цілому [4, с. 57].

В.В. Ярков у свою чергу зазначив, що в правознавстві функції зазвичай розглядаються як напрям правового впливу, вони виражають роль права в організації (упорядкуванні) суспільних відносин. Функції як напрям правового впливу характеризують зміст права, здійснення поставлених перед ним завдань [5, с. 67].

Наступною складовою досліджуваного юридичного поняття є «процесуальні юридичні факти». Як уже було зазначено, у доктрині цивільного процесуального права під процесуальними юридичними фактами розуміють певні життєві обставини, з якими норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення цивільних процесуальних правовідносин.

Водночас у юридичній літературі зустрічається більш широке визначення цього поняття. Так, С.В. Камчинська під процесуальними юридичними фактами пропонує ро-

зуміти конкретну життєву обставину, змодельовану в нормі цивільного процесуального права, що призводить до виникнення, зміни чи припинення цивільних процесуальних правовідносин із дотриманням завдань цивільного судочинства [6, с. 28].

Не формулюючи визначення поняття «процесуальні юридичні факти» І.В. Удальцова наголошує, що передумовою виникнення цивільних процесуальних правовідносин, окрім цивільної процесуальної правосуб'єктності, є процесуальні юридичні факти. Як процесуальні юридичні факти, що зумовлюють правові наслідки, виступають дії суду чи інших учасників процесу, вчинені в певній послідовності, передбаченій цивільним процесуальним законодавством. Ці дії різноманітні та здійснюються в міру розвитку цивільного процесу, утворюючи фактичний динамічний склад цивільних процесуальних правовідносин [7, с. 401].

Змістовний аналіз юридичної літератури засвідчив, що вчені-процесуалісти, які досліджували різноманітні аспекти процесуальних юридичних фактів із певних причин не пропонують визначення поняття «процесуальні юридичні факти». Це, зокрема, постає з аналізу наявних дисертаційних досліджень В.В. Яркова «Юридичні факти в механізмі реалізації норм цивільного процесуального права» (1992 р.) [5], Ж.Ю. Мірошникової «Функції юридичних фактів за російським законодавством» (2005 р.) [8], М.О. Рожкової «Теорії юридичних фактів цивільного і процесуального права: поняття, класифікації, основи взаємодії» (2010 р.) [9]. На жаль, українські вчені не приділяють особливої уваги питанням визначення поняття «процесуальні юридичні факти», що свідчить про відсутність наукового інтересу до цієї проблематики, а з іншого боку, відкриває простір для проведення наукових досліджень у цьому напрямі.

Зосереджуючи увагу на безпосередній меті статті, зазначимо, що питання визначення функцій процесуальних юридичних фактів для вчених-процесуалістів посідають більш важливе місце в науковому аспекті.

В.Б. Ісаков, розглядаючи функції юридичних фактів у загальнотеоретичному розумінні, вказує на узагальнену характеристику їх ролі та завдань у механізмі правового регулювання [10, с. 57]. Як наголошує В.В. Ярков, один і той самий процесуальний факт «може виконувати різноманітні функції залежно від ситуації, що складається в процесі реалізації норм процесуального права» [11, с. 37].

З огляду на досліджувану проблематику під функціями процесуальних юридичних фактів пропонується розуміти напрями й

механізми впливу цивільних процесуальних норм на дії учасників цивільного процесу з метою забезпечення нормального процесу здійснення судочинства та дотримання процесуальної форми правосуддя.

Розгляд змісту функцій процесуальних юридичних фактів варто розпочати з окреслення видів функцій юридичних фактів, які досліджувалися вченими в галузі теорії держави та права. Так, у науковій праці, виконаній у середині 80-х років минулого століття, В.Б. Ісаков виділив основні, додаткові та спеціальні функції юридичних фактів [10, с. 57–62]. Критикуючи вказаний поділ функцій юридичних фактів, В.В. Ярков вказав на незрозумілий критерій виділення спеціальних функцій юридичних фактів, який пов'язаний, на думку В.Б. Ісакова, з включенням юридичних фактів як елементів у фактичні склади, адже основні та спеціальні функції юридичних фактів у низці випадків рівнозначні. Більшість процесуальних юридичних фактів виконують свої функції як самі по собі, так і у фактичному складі. Тому розмежування функцій юридичних фактів на основні та спеціальні є досить умовним [5, с. 69].

У дослідженні більш пізнього періоду В.Б. Ісаков наголошував, що головна функція, яку виконують юридичні факти в правовому регулюванні, полягає в забезпеченні виникнення, зміни або припинення правових відносин. Кожний юридичний факт обумовлює або правоутворюючі, або правозмінюючі, або правоприпиняючі правові наслідки.

Розвиваючи свою позицію, В.Б. Ісаков відзначає, що, крім основної функції, юридичні факти можуть бути навантажені низкою додаткових функцій. Так, у деяких випадках юридичні факти виконують функцію гарантії законності. Законне прийняття позовної заяви зумовлює правомірність усіх подальших дій. Тому закріплення цих юридичних фактів є важливою гарантією законності.

Ще одна функція юридичних фактів – стимулююча. Норма права впливає на суспільні відносини не тільки тим, що встановлює правові наслідки, а й тим, що пов'язує ці наслідки (позитивні або негативні) з певними юридичними фактами. Поява одних юридичних фактів відповідає інтересам суб'єктів, і вони вживають необхідних зусиль для того, щоб ці факти виникли (підстави для преміювання, заохочення), а появи інших юридичних фактів намагаються уникнути (підстави для застосування заходів відповідальності тощо). Поряд з іншими функціями вони виконують функцію стимулювання (функцію «батога та пряника»). Закріплення в нормах права тих чи інших юридичних фактів активно використовується законодав-

ством як засіб впливу на поведінку суб'єктів [12, с. 439–440].

Ж.Ю. Мірошникова вказує на достатню різноманітність функцій, що виконуються процесуальними юридичними фактами в правозастосуванні. На її думку, функції, пов'язані з правовими наслідками, виражаються в здатності юридичних фактів обумовлювати виникнення, зміну, зупинення, припинення процесуальних прав, обов'язків і правовідносин, а також у правозабезпечуючій і правоперешкоджаючій функціях. Крім цього, юридичні факти забезпечують дотримання законності, попередній вплив на процесуальну діяльність суб'єктів, обмежують судовий розсуд, а також розсуд осіб, які беруть участь у справі, забезпечують індивідуальне піднормативне регулювання процесуальних відносин [8, с. 107].

У загальному розумінні Ж.Ю. Мірошникова підтримує позицію В.В. Яркова щодо безпідставності розмежування та поділу функцій процесуальних юридичних фактів за певними критеріями.

Підтримуючи зазначену позицію щодо безпідставності поділу функцій процесуальних юридичних фактів за певними критеріями, варто зазначити, що поділ функцій на головні або другорядні, основні або додаткові не має перспективного практичного навантаження. Вважаємо, що кожна функція процесуальних юридичних фактів характеризується власним процесуально-наслідковим змістом та відіграє практичне значення на відповідному етапі розвитку й протікання цивільного процесу як у цілому, так і в процесі розгляду конкретної цивільної справи зокрема.

Законодавець, закріплюючи коло процесуальних юридичних фактів, визначає правові наслідки за відповідну поведінку учасників цивільного процесу, порядок реалізації ними суб'єктивних прав і виконання ними своїх обов'язків. За допомогою процесуальних юридичних фактів здійснюється оцінка дій або бездіяльності суб'єктів процесуальних відносин.

Процесуальні юридичні факти забезпечують безперервну динаміку процесуальних правовідносин, їх стійкість, стабільність. Вказані факти створюють передумови для усунення перешкод у їх розвитку та впливі на суб'єктів, які намагаються порушувати нормальне протікання судового процесу. У доктрині цивільного процесу сформувався традиційний підхід, відповідно до якого функції процесуальних юридичних фактів пов'язують із настанням тріади правових наслідків: виникнення, зміна та припинення процесуальних правовідносин.

Детальний аналіз положень Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) дозволяє зробити висновок про розмаїття правових наслідків, обумовлених проявом процесуальних юридичних фактів, через які безпосередньо проявляються їх функції.

Спробуємо виокремити та розкрити зміст усіх можливих функцій процесуальних юридичних фактів із метою задоволення потреб теорії та практики цивільного процесуального права.

1) *Процесоутворююча функція*. Зміст цієї функції проявляється у вчиненні судом та особами, які беруть участь у справі, відповідних процесуальних дій, які стають рушійною силою та відправною точкою самого цивільного процесу. Зародження процесуальних правовідносин розпочинається в результаті подання зацікавленою особою до суду заяви про видачу судового наказу (ст. 97 ЦПК України), позовної заяви (ст. 118 ЦПК України), заяви в порядку окремого провадження (розділ IV ЦПК України), апеляційної скарги (ст. 296 ЦПК України), касаційної скарги (ст. 327 ЦПК України), заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України (ст. 358 ЦПК України), заяви про перегляд рішення, ухвали суду чи судового наказу у зв'язку з нововиявленими обставинами (глава 4 розділу V ЦПК України).

У цьому контексті треба говорити про двоступеневий зміст процесоутворюючої функції процесуальних юридичних фактів, адже повноцінні процесуальні відносини між судом та особами, які беруть участь у справі, розпочинаються саме з моменту прийняття судом ухвали про відкриття наказного провадження (ст. 102 ЦПК України), постановлення ухвали про відкриття провадження в справі в порядку позовного провадження (ст. 122 ЦПК України), постановлення ухвали про відкриття провадження в справі в порядку окремого провадження (ст.ст. 122, 235 ЦПК України), постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження (ст. 297 ЦПК України), постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження (ст. 328 ЦПК України), постановлення ухвали про відкриття провадження Верховним Судом України (ст. 360 ЦПК України), постановлення ухвали про відкриття провадження за нововиявленими обставинами (с. 364-1 ЦПК України).

Варто відзначити, що реалізація процесоутворюючої функції процесуальних юридичних фактів прямо залежить від дотримання та виконання заявником або скаржником вимог, встановлених цивільним процесуальним законодавством щодо форми, змісту та

порядку подання таких процесуальних документів, як заява, позовна заява або скарга.

Недотримання окреслених вимог заявником або скаржником обумовлює існування наступної функції процесуальних юридичних фактів.

2) *Процесоперешкоджаюча функція*. Процесоперешкоджаюча функція процесуальних юридичних фактів полягає в тому, що суд у порядку ст. 121 ЦПК України постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху, якщо позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у ст. 119 і ст. 120 ЦПК України (недотримання вимог щодо її змісту), або не сплачено судовий збір. Крім цього, суд має право постановити ухвалу про повернення позовної заяви (ч. 3 ст. 121 ЦПК України) у таких випадках: 1) позивач до відкриття провадження в справі подав заяву про повернення йому позову; 2) заяву подано недієздатною особою; 3) заяву від імені позивача подано особою, яка не має повноважень на ведення справи; 4) справа не підсудна цьому суду; 5) подано заяву про розірвання шлюбу під час вагітності дружини або до досягнення дитиною одного року без дотримання вимог, встановлених Сімейним кодексом України; 6) подано заяву без дотримання порядку, встановленого ч. 3 ст. 118 ЦПК України.

Особливість процесоперешкоджаючої функції в більшості випадків полягає в тимчасовому характері її наслідків. Так, наприклад, якщо під час подання позовної заяви не дотримано вимог щодо її змісту або не сплачено судовий збір, суд встановлює в ухвалі про залишення позовної заяви без руху строк для усунення недоліків, який не може перевищувати п'яти днів із дня отримання позивачем ухвали. Усунення заявником недоліків обумовлює подальший рух цивільного процесу. Підстави для повернення позивачу заяви у випадках, визначених п. п. 1, 3, 4, 5, 6 ч. 3 ст. 121 ЦПК України, також можуть характеризуватись певною часовою тривалістю, яка прямо залежить від суб'єктивних (позивач, який до відкриття провадження в справі подав заяву про повернення йому позову, повторно подає позовну заяву до суду через певний проміжок часу) або об'єктивних (позивач повторно подає заяву про розірвання шлюбу з досягненням дитиною одного року) факторів.

Варто відзначити, що ст. 121 ЦПК України характеризується універсальним змістом, адже її положення поширюються на низку норм ЦПК України, які у свою чергу містять положення відсильного характеру щодо окресленої статті. Вказана обставина полягає в тому, що положення ст. 121 ЦПК України застосовуються до неналежно оформленої

заяви про видачу судового наказу (ст. 98 ЦПК України); неналежно оформленої заяви про скасування судового наказу (ст. 105 ЦПК України); зустрічної позовної заяви, поданої з порушенням вимог, встановлених ч. 1 ст. 124 ЦПК України; заяви про забезпечення доказів, яка не відповідає вимогам ст. 134 ЦПК України; неналежно оформленої заяви про перегляд заочного рішення (ст. 229 ЦПК України); апеляційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених ст. 295 ЦПК України; касаційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених ст. 326 ЦПК України; до заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених ст. 364 ЦПК України; заяви про скасування рішення третейського суду, поданої без додержання вимог, визначених ст. 389-2 ЦПК України.

У будь-якому випадку прояв процесоперешкоджаючої функції процесуальних юридичних фактів повинен знаходити відображення у вмотивованій та обґрунтованій ухвалі про залишення позовної заяви без руху, адже в судовій практиці частими залишаються випадки постановлення судами невмотивованих ухвал на стадії відкриття провадження в справі. Так, суддею Пустомитівського районного суду Львівської області від 16 січня 2013 р. було постановлено ухвалу щодо розгляду позовної заяви про розірвання шлюбу (цивільна справа № 450/141/13-ц) з таким формулюванням: «Ця позовна заява підлягає залишенню без руху, оскільки позивачем чітко не сформульовано зміст позовних вимог, що унеможлиблює відкриття провадження в справі та розгляд справи по суті» [13]. Інших мотивів для залишення позовної заяви без руху судом сформульовано не було. Ситуація при цьому ускладнюється також тим, що вказана ухвала оскарженню не підлягає.

Наведеним прикладом чітко проілюстровано процесоперешкоджаючу функцію процесуального юридичного факту у вигляді ухвали суду про залишення позовної заяви без руху, у якій проявляється прихований і відомий лише судді невмотивований суддівський розсуд. Можна погодитися з тим, що самі позивачі, готуючи позовну заяву, допускають порушення або не дотримуються вимог щодо її змісту, закріплених ст. 119 ЦПК України, а тому ухвали про залишення позовних заяв без руху на перший погляд є обґрунтованими. Проте суддя, відображаючи в ухвалі власний суддівський розсуд, повинен підкріплювати його належною правовою мотивацією з посиланням на норми матеріального та процесуального права. Крім цьо-

го, треба враховувати, що більшість осіб, які звертаються до суду з позовними заявами, не володіють юридичними знаннями. На постановлення наведеної як приклад ухвали може впливати низка процесоперешкоджаючих факторів, зокрема елементарне небажання судді приймати до розгляду подану позовну заяву; завуальоване примушування позивача звертатися за юридичною допомогою для подальшого розгляду справи до юристів або адвокатів; побоювання судді вирішувати складний або не зрозумілий для нього з правових позицій спір [14, с. 151–152].

3) *Процесовідкладальна функція*. Відповідно до ст. 191 ЦПК України суд наділений правом у процесі розгляду цивільної справи вчиняти процесуальні дії, пов'язані з відкладенням розгляду або оголошення перерви в її розгляді.

Варто наголосити, що до процесовідкладальної функції процесуальних юридичних фактів, незважаючи на її назву, яка вказує саме на процедуру відкладення розгляду цивільної справи, будуть віднесені й процесуальні дії суду, пов'язані з оголошенням перерви в її розгляді.

Отже, відкладення розгляду справи може мати місце у випадках, передбачених ст. ст. 130, 158-1, 169, 195, 224, 304, 305, 333 ЦПК України, а також у разі неможливості розгляду справи у зв'язку з необхідністю заміни відведеного судді або залучення до участі в справі інших осіб. Процесуальна дія у вигляді відкладення розгляду справи найчастіше реалізується судами для врегулювання питань, пов'язаних із неявкою в судове засідання однієї зі сторін або будь-кого з інших осіб, які беруть участь у справі, про яких немає відомостей, що їм вручені судові повістки; першої неявки в судове засідання сторони або будь-кого з інших осіб, які беруть участь у справі, оповіщених у встановленому порядку про час і місце судового розгляду, якщо вони повідомили про причини неявки, які судом визнано поважними, або в разі першої неявки без поважних причин належним чином повідомленого позивача в судове засідання або неповідомлення ним про причини неявки, якщо від нього не надійшла заява про розгляд справи за його відсутності.

Можна констатувати, що в нормативному та практичному аспектах питання, пов'язані із застосуванням процедури відкладення розгляду справи, є врегульованими та не викликають серйозних нарікань, чого не можна сказати щодо процедури оголошення перерви в розгляді справи.

Частиною 2 ст. 191 ЦПК України визначено, що суд оголошує перерву на час, необхідний для цього, у разі неможливості

продовження розгляду справи у зв'язку з необхідністю подання нових доказів. Крім цього, відповідно до положень ЦПК України перерва в розгляді цивільної справи може бути оголошена у таких випадках:

– необхідності заміни перекладача у зв'язку з повторним порушенням ним порядку під час судового засідання або невиконання ним розпоряджень головуючого (ч. 2 ст. 92 ЦПК України);

– вирішення судом питання про притягнення особи до відповідальності за прояв неповаги до суду (ч. 3 ст. 162 ЦПК України);

– якщо після закінчення поновленого розгляду справи суд залежно від його результатів відкриває судові дебати з приводу додатково досліджених обставин і виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення або якщо вчинення необхідних процесуальних дій у цьому судовому засіданні виявилось неможливим (ч. 4 ст. 195 ЦПК України);

– потреби під час розгляду справи апеляційним судом (ч. 7 ст. 304 ЦПК України);

– потреби під час розгляду справи судом касаційної інстанції (ч. 7 ст. 333 ЦПК України).

Перераховані підстави стосуються оголошення перерви безпосередньо в процесі розгляду цивільної справи.

У свою чергу суд, відповідно до ч. 3 ст. 159 ЦПК України, має право оголошувати перерви в судовому засіданні, тривалість яких визначається відповідно до обставин розгляду справи, що їх викликали.

Дослідження процесуальної дії у вигляді оголошення перерви в судовому засіданні потребує з'ясування змісту таких понять, як «судовий розгляд» і «судове засідання».

Стадія судового розгляду в доктрині цивільного процесуального права та в ЦПК України часто іменується як «судове засідання». Судові засідання відбуваються під час розгляду цивільних справ у місцевих судах, у судах апеляційної та касаційної інстанцій, під час перегляду судових рішень Верховним Судом України. У ЦПК України глава 4 розділу III, якою врегульовано процесуальний порядок вирішення справ у суді першої інстанції, має назву «Судовий розгляд». У свою чергу ч. 1 ст. 158 ЦПК України визначено, що «розгляд судом цивільної справи відбувається в судовому засіданні». Виходячи з нормативного визначення, розгляд справи є змістом стадії судового розгляду, а судове засідання – процесуальною формою розгляду справи.

П.П. Гурєєв аргументовано вказує на відмінність між судовим розглядом і судовим засіданням, зазначаючи, що судове засідання є лише формою судового розгляду, під яким розуміється як розгляд, так і вирішення судом цивільної справи по суті [15, с. 14].

Як наголошує С.В. Васильєв, судові засідання за кожною справою повинні проходити безперервно, крім часу, необхідного для відпочинку. До закінчення розгляду розпочатої справи або до відкладення її слухання суд не має права розглядати інші справи. Головна вимога принципу безперервності судового розгляду полягає не стільки в безперервності самого розгляду справи, скільки в тому, що суд не має права розглядати інші справи, не закінчивши розгляду раніше розпочатої справи шляхом винесення рішення по суті. С.В. Васильєв, узагальнюючи цю думку, зазначає, що якщо в ході розгляду справи виникає необхідність відкласти її слухання або призупинити провадження, нове засідання в справі має бути розпочато спочатку [16, с. 178].

У свою чергу В.М. Семенов вказує, що безперервність у розгляді однієї судової справи має велике значення для формування внутрішнього суддівського переконання, забезпечує врахування судом усіх обставин справи й цілісність сприйняття судом матеріалів справи, зосереджує увагу суддів тільки на одній справі та її особливостях [17, с. 106]. Висловлена ще в 1982 р. вченим позиція не відповідає сучасним реаліям здійснення судочинства за цивільними справами, проте неодмінно заслуговує на увагу та схвалення.

Оголошення перерви в розгляді справи, на думку О.А. Логінова, – це тимчасове зупинення провадження в справі на відносно короткий проміжок часу, зумовлене необхідністю вчинення певних процесуальних дій, а також порядком роботи суду [18, с. 180].

Н.Л. Бондаренко більш розширено тлумачить поняття «перерви в судовому засіданні», вказуючи, що це відстрочка продовження судового засідання на відносно короткий час у зв'язку з необхідністю відпочинку суду та учасників процесу в нічний час, обідню перерву, святкові та вихідні дні, а також для вирішення окремих процесуальних питань [19, с. 98].

Суд зобов'язаний вживати всіх заходів, спрямованих на розгляд і вирішення цивільної справи протягом одного судового засідання. Проте реалізація такого завдання часто є неможливою внаслідок причин, що перешкоджають ухваленню рішення за цією справою або внаслідок існування об'єктивних обставин, що унеможливають подальший розгляд справи в цьому судовому засіданні.

З огляду на викладене суди змушені вдаватися до процесуальних дій, пов'язаних з оголошенням перерви в судовому засіданні та не передбачених нормами ЦПК України.

Як вже було зазначено, відповідно до ч. 3 ст. 159 ЦПК України в судовому засіданні можуть бути оголошені перерви, тривалість

яких визначається відповідно до обставин розгляду справи, що їх викликали. Перерва в судовому засіданні, а не в розгляді справи може бути викликана необхідністю задоволення природних потреб учасників процесу; для ознайомлення осіб, які беруть участь у справі, з поданими письмовими доказами; у зв'язку з необхідністю прийому їжі або ліків (наприклад, для осіб, які страждають на цукровий діабет) тощо. Головна умова оголошення перерви в судовому засіданні полягає в тому, що такі перешкоди мають бути усунені порівняно швидко, без певних ускладнень та обов'язкового до завершення часу роботи суду. На жаль, у ч. 3 ст. 159 ЦПК України не наводиться навіть приблизний перелік підстав для оголошення перерви в судовому засіданні, а тому перерви в судовому засіданні постійно трансформуються в перерви в розгляді справи.

Щоб підтвердити висловлену позицію, розглянемо простий приклад із судової практики. Кожна особа має можливість ознайомитися на офіційній веб-сторінці будь-якого місцевого суду зі списком справ, призначених до розгляду, з якого вбачається, що судді призначають розгляд справ протягом робочого дня з інтервалом переважно в 30 хвилин або одну годину між судовими засіданнями. Розпочавши судові засідання, суддя часто змушений оголошувати перерву у зв'язку з необхідністю розгляду наступної, відповідно до графіку судових засідань, цивільної чи кримінальної справи, оголошуючи перерву на тижні або місяці. Фактичним «виправданям» судді є його значна завантаженість.

Вказана завантаженість суддів змушує їх призначати судові засідання, наприклад, на 17:00 за умови, що за загальним правилом останньою годиною роботи суду є 18:00. Отже, розпочавши судові засідання о 17:00, суддя не матиме повноцінної можливості до завершення робочого дня заслухати пояснення сторін чи третіх осіб, допитати свідків, у зв'язку із чим змушений буде оголошувати перерву в судовому засіданні. Оголошення вказаної перерви законодавчо не врегульовано нормами ЦПК України, проте об'єктивні обставини та значна завантаженість суддів спонукає останніх вдаватися до постійних порушень процесуального законодавства.

З метою нормативного врегулювання існуючої багаторічної практики оголошення перерв у процесі розгляду цивільних справ пропонуємо внести відповідні зміни та доповнення до ст. 159 та ст. 191 ЦПК України.

Частину 3 ст. 159 ЦПК України пропонуємо викласти в такій редакції: «У судовому засіданні можуть бути оголошені перерви (з метою задоволення природних потреб учас-

ників процесу; для ознайомлення осіб, які беруть участь у справі, з письмовими доказами; у зв'язку з необхідністю прийому їжі або ліків суддею або особами, які беруть участь у справі, тощо), тривалість яких визначається відповідно до обставин розгляду справи, що їх викликали. Перерва в судовому засіданні повинна бути завершена до закінчення робочого дня, визначеного внутрішнім розпорядком роботи суду».

Частину 2 ст. 191 ЦПК України пропонуємо доповнити абзацом 2 такого змісту: «Суд має право оголосити перерву в розгляді справи з одночасним завершенням розпочатого судового засідання у зв'язку з необхідністю дотримання черговості розгляду призначених справ або у зв'язку із закінченням робочого дня, визначеного внутрішнім розпорядком роботи суду».

4) *Процесозупиняюча функція.* Процесозупиняюча функція процесуальних юридичних фактів проявляється в існуванні об'єктивних життєвих обставин або нормативних приписів, які зобов'язують або надають право суду постановити ухвалу про зупинення провадження в справі (ст. ст. 201, 202 ЦПК України).

Ю. Василюскас, досліджуючи на початку 80-х років минулого століття питання зупинення провадження в справі, дійшов висновку, що зупинення провадження для сторін спрямоване на створення можливості користування своїми суб'єктивними процесуальними правами, а для суду – ухвалення в справі правильного рішення, захист порушених або оспорюваних суб'єктивних прав чи охоронюваних законом інтересів, тобто виступає як процесуальна гарантія здійснення правосуддя. Учений зауважує, що зупинення провадження в справі – це перерва судового провадження на невизначений час у здійсненні процесуальних дій, які спрямовані на вирішення справи [20, с. 13, 17].

Дослідник проблем цивільного процесуального права С.В. Васильєв пропонує під зупиненням провадження в справі розуміти тимчасове припинення здійснення процесуальних дій у справі з незалежних від суду та сторін обставин, що перешкоджають подальшому руху справи [16, с. 468]. Зупинення провадження в справі, на думку Г.В. Чурпінти, є окремим правовим інститутом цивільного процесуального права, метою якого є перенесення судового розгляду справи на інший, більш пізній, термін за визначених у законі правових підстав [21, с. 438].

Як зазначає Г.О. Аношина, зупинення провадження – це тимчасове припинення здійснення судом усіх (за винятком забезпечення позову й доказів) процесуальних

дій на будь-якій стадії цивільного судочинства (крім стадії відкриття провадження в справі), викликане об'єктивними, тобто незалежними від суду та осіб, які беруть участь у справі, обставинами, визначеними в законі, що перешкоджають подальшому розвитку процесу й щодо яких неможливо визначити, коли настане закінчення їх дії [22, с. 9].

Варто зазначити, що питання, пов'язані з визначенням підстав зупинення провадження в справі, досліджувалися та продовжують досліджуватися як у доктринальному, так і практичному аспектах. Не вдаючись до змістовного аналізу положень ЦПК України, лише зазначимо, що закон встановлює підстави обов'язкового (ст. 201 ЦПК України) та факультативного (ст. 202 ЦПК України) зупинення провадження в справі.

Вищенаведене дозволяє зробити висновок, що процесозупиняюча функція процесуальних юридичних фактів полягає в існуванні певних життєвих обставин, які залежать або не залежать від волі людини (юридичні факти-події), а також існуванні приписів цивільного процесуального законодавства, які обумовлюють обов'язок або право суду тимчасово припинити здійснення процесуальних дій у справі на визначений або невизначений термін.

5) *Процесовідновлююча функція.* Процесозупиняюча функція після завершення існування обставин, що зумовили її виникнення, трансформується в процесовідновлюючу функцію, коли провадження в справі відновлюється ухвалою суду за заявою особи, яка бере участь у справі, або з ініціативи суду після усунення обставин, що викликали його зупинення (ст. 204 ЦПК України).

Крім цього, процесовідновлююча функція процесуальних юридичних фактів знаходить відображення в постановлених судом ухвалах про поновлення пропущеного строку, встановленого для подачі апеляційної скарги (ст. 297 ЦПК України); поновлення пропущеного строку, встановленого для подачі касаційної скарги (ст. 328 ЦПК України); поновлення пропущеного строку, встановленого на подачу заяву про перегляд судових рішень Верховним Судом України (ст. 356 ЦПК України).

6) *Процесозмінююча функція.* Ця функція знаходить своє відображення в процесуальних діях суду у вигляді постановлення ухвали про об'єднання в одне провадження кількох однорідних позовних вимог за позовами одного й того самого позивача до одного й того самого відповідача чи до різних відповідачів, або за позовом різних позивачів до одного й того самого відповідача або постановлення ухвали про роз'єднання кількох

поєднаних в одному провадженні вимог у самотійні провадження, якщо їх спільний розгляд ускладнює вирішення справи (ст. 126 ЦПК України).

Віднесення вказаних процесуальних дій суду до функцій процесуальних юридичних фактів полягає в тому, що суд має право постановити ухвалу про об'єднання або роз'єднання позовів не лише під час відкриття провадження в справі або підготовки справи до судового розгляду, а й під час її безпосереднього розгляду. Наприклад, позивачем подано позовну заяву з вимогами розірвання шлюбу, стягнення аліментів і поділу спільно нажитого за час шлюбу майна. Суддя, розпочавши розгляд справи, має право з огляду на наявність значної кількості майна, що потребує поділу, постановити ухвалу про роз'єднання вимог у самотійні провадження, мотивуючи це тим, що їх спільний розгляд ускладнить вирішення справи та відтермінує, наприклад, початок процедури стягнення аліментів.

З огляду на вказану обставину Д.Д. Луспенник наголошує, що вчинення дій, спрямованих на об'єднання або роз'єднання позовів, може призвести до негативних наслідків для осіб, які беруть участь у справі. Зокрема, об'єднання кількох однорідних справ може призвести до збільшення строку розгляду справи по суті у зв'язку з неодноразовою неявкою одного зі співпозивачів чи співвідповідачів, що негативно вплине на права інших учасників процесу. У такій ситуації суду необхідно виправити положення, роз'єднати під час розгляду справи одну чи декілька вимог в окреме провадження. Зазначені дії доцільно вчиняти, коли роз'єднання вимог не вплине на правильність вирішення всіх вимог, проте сприятиме більш швидкому вирішенню частини цих вимог, а отже, відповідатиме інтересам добросовісних учасників процесу. Як показує судова практика, у подібних випадках і та частина вимог, що залишилася після цього, набуде свого швидкого вирішення [23, с. 316].

7) *Процесоприпиняюча функція.* Специфіка процесоприпиняючої функції процесуальних юридичних фактів полягає в тому, що суд відповідно до положень ЦПК України наділений повноваженнями щодо прийняття судових актів (ухвала, рішення, постанова), які за своїм змістом призводять до припинення цивільного процесу. Процесоприпиняючу функцію процесуальних юридичних фактів можна поділяти на два види: абсолютну та відносну.

Абсолютна процесоприпиняюча функція полягає в тому, що на стадії перегляду судових рішень суд постановляє ухвали, які в по-

дальшому не підлягають оскарженню; відповідно, розгляд справи й сам цивільний процес повністю припиняється. Це, зокрема, стосується ухвал про відхилення касаційної скарги й залишення рішення без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення (ч. 3 ст. 332 ЦПК України) або про відмову в допуску справи до провадження Верховним Судом України (ст. 360 ЦПК України).

Відносна процесоприпиняюча функція процесуальних юридичних фактів виражається в тому, що суд на різних стадіях розгляду справи постановляє ухвали, які за своїм змістом спрямовані на припинення цивільного процесу, проте з урахуванням положень ЦПК України можуть бути оскаржені до суду вищеї інстанції.

До таких треба віднести ухвали про відмову у відкритті провадження в справі (ст. 122 ЦПК України), закриття провадження в справі (ст. 205 ЦПК України), залишення заяви без розгляду (ст. 207), відмову у відкритті апеляційного провадження в справі (ст. 297 ЦПК України).

У складних процесуальних правовідносинах відносна процесоприпиняюча функція процесуальних юридичних фактів проявляється в ухваленні судом рішень суду на відповідній стадії цивільного процесу, які в подальшому можуть бути оскаржені до суду вищої інстанції. Розгляд і вирішення цивільної справи по суті в суді першої інстанції може завершитись ухваленням відповідного рішення суду (ст. 209 ЦПК України). У суді апеляційної й касаційної інстанції розгляд скарги може закінчуватися постановленням ухвали або ухваленням рішення суду, яким змінюється попереднє ухвалене рішення суду (ст. ст. 307, 336 ЦПК України).

Перегляд судових рішень Верховним Судом України закінчується ухваленням постанови про повне або часткове задоволення заяви або про відмову в задоволенні заяви (ст. 360-3 ЦПК України). Постанову, ухвалену Верховним Судом України, треба вважати процесуальним юридичним фактом із відносною функцією процесоприпинення, адже, незважаючи на те, що постанова Верховного Суду України є остаточною, вона може бути оскаржена з підстави, передбаченої п. 3 ч. 1 ст. 355 ЦПК України.

8) Прецедентоформуюча функція. Назва вказаної функції на перший погляд може викликати термінологічне несприйняття з огляду на приналежність України до романо-германської правової системи, у якій нормативно-правовий акт визнається визначальним джерелом права. Варто визнати, що після внесення змін і доповнень до низки національних процесуальних нор-

мативних актів, прийнятим 7 липня 2010 р. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [24] фактично та юридично було узаконено існування «судового прецеденту» в цивільному процесуальному праві у вигляді ст. 360-7 ЦПК України.

Під час внесення в 2010 р. доповнень до ЦПК України у вигляді ст. 360-7 законодавець, мабуть, виходив із тих позицій, що рішення, які приймаються Верховним Судом України, ґрунтуються саме на чинному законодавстві, а отже, вказані рішення набувають ознак нормативного акта.

Таким чином, у цивільному процесуальному праві склалася ситуація, за якої де-факто існування «судового прецеденту» почало визнаватися як науковцями, так і практиками, у тому числі суддями. У свою чергу існування «судового прецеденту» не співпадало з базовими принципами романо-германської правової системи, що в результаті зумовило симбіоз елементів романо-германської та англо-саксонської правових систем в окремо взятій сфері цивільних процесуальних правовідносин.

12 лютого 2015 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд» [25], положеннями якого в новій редакції викладено ч. 1 ст. 360-7 ЦПК України, а саме: «1. Висновок Верховного Суду України щодо застосування норми права, викладений у його постанові, прийнятій за результатами розгляду справи з підстав, передбачених п. п. 1 і 2 ч. 1 ст. 355 цього Кодексу, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Висновок щодо застосування норм права, викладений у постанові Верховного Суду України, має враховуватися іншими судами загальної юрисдикції під час застосуванні таких норм права. Суд має право відступити від правової позиції, викладеної у висновках Верховного Суду України, з одночасним наведенням відповідних мотивів».

Внесені 12 лютого 2015 р. зміни до ч. 1 ст. 360-7 ЦПК України дещо змінили вектор теоретичного та практичного ставлення до «судового прецеденту» як правового явища, а тому питання, пов'язане з послабленням впливу «судового прецеденту» на сферу цивільних процесуальних правовідносин, вирішено лише на половину, адже як і в попередній редакції, так і в чинній редакції досліджуваної норми висновок (у попередній редакції – «рішення») Верховного Суду України залишається обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-право-

вий акт, що містить відповідну норму права. Тобто в цьому відображаються всі ознаки продовження існування такого правового явища, як «судовий прецедент».

Разом із тим законодавець наголошує, що висновок щодо застосування норм права, викладений у постанові Верховного Суду України, має враховуватися іншими судами загальної юрисдикції під час застосування таких норм права. Суд має право відступити від правової позиції, викладеної у висновках Верховного Суду України, з одночасним наведенням відповідних мотивів.

У контексті цієї норми головним визначальним словосполученням, яке повертає правила здійснення судочинства до засад романо-германської правової системи, є словосполучення «наведення відповідних мотивів». Отже, у кожному конкретному випадку суд за наявності відповідних мотивів має право відступити від вимог ч. 1 ст. 360-7 ЦПК України та ухвалити рішення, керуючись як нормами чинного законодавства, так і враховуючи обставини та доказову базу конкретної цивільної справи.

У цьому контексті висновок Верховного Суду України щодо застосування норми права треба розглядати як процесуальний юридичний факт, що призводить до виникнення, зміни та припинення цивільних процесуальних правовідносин. Як наслідок зі змісту ст. 360-7 ЦПК України чітко простежується прецедентоформуюча функція процесуальних юридичних фактів у вигляді постанов Верховного Суду України.

Висновки

Змістовний аналіз функцій процесуальних юридичних фактів дозволив сформулювати теоретичні умовиводи та пропозиції законодавчого змісту.

1) Під функціями процесуальних юридичних фактів пропонується розуміти напрями й механізми впливу цивільних процесуальних норм на дії учасників цивільного процесу з метою забезпечення нормального процесу здійснення судочинства та дотримання процесуальної форми правосуддя.

2) Поділ функцій на головні або другорядні, основні або додаткові не має перспективного практичного навантаження з огляду на те, що кожна функція процесуальних юридичних фактів характеризується власним процесуально-наслідковим змістом та відіграє практичне значення на відповідному етапі розвитку й протікання цивільного процесу як у цілому, так і процесу розгляду конкретної цивільної справи зокрема.

3) Аналіз положень Цивільного процесуального кодексу України дозволяє зробити

висновок про розмаїття правових наслідків, обумовлених проявом процесуальних юридичних фактів, через які безпосередньо проявляються їх функції.

На сучасному етапі розвитку цивільної процесуальної науки та практики пропонуємо виділяти такі функції процесуальних юридичних фактів: процесоутворююча, процесоперешкоджаюча, процесовідкладальна, процесозупиняюча, процесовідновлююча, процесозмінююча, процесоприпиняюча, прецедентоформуюча.

4) З метою нормативного врегулювання існуючої багаторічної практики оголошення перерв у процесі розгляду цивільних справ пропонуємо внесення відповідних змін і доповнень до ст. 159 та ст. 191 ЦПК України.

Частина 3 ст. 159 ЦПК України пропонуємо викласти в такій редакції: «У судовому засіданні можуть бути оголошені перерви (з метою задоволення природних потреб учасників процесу; для ознайомлення осіб, які беруть участь у справі, з письмовими доказами; у зв'язку з необхідністю прийому їжі або ліків суддею або особами, які беруть участь у справі, тощо), тривалість яких визначається відповідно до обставин розгляду справи, що їх викликали. Перерва в судовому засіданні повинна бути завершена до закінчення робочого дня, визначеного внутрішнім розпорядком роботи суду».

Частина 2 ст. 191 ЦПК України пропонуємо доповнити абзацом 2 такого змісту: «Суд має право оголосити перерву в розгляді справи з одночасним завершенням розпочатого судового засідання у зв'язку із закінченням робочого дня, визначеного внутрішнім розпорядком роботи суду».

Список використаних джерел

1. Братель О.Г. Особливості взаємодії теорії та практики цивільного процесуального права / О.Г. Братель // Проблеми цивільного права та процесу: матеріали наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті професора О.А. Пушкіна (м. Харків, 30 травня 2015 р.). – Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2015. – С. 212–215.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

3. Шептулин А.П. Диалектический метод познания / А.П. Шептулин. – М.: Политиздат, 1983. – 320 с.

4. Исаков В.Б. Проблемы теории юридических фактов: дисс. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / В.Б. Исаков; Свердловский юридический институт. – Свердловск, 1985. – 480 с.

5. Ярков В.В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права: дисс. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное

- право; международное частное право» / В.В. Ярков. – Екатеринбург, 1992. – 523 с.
6. Кімчинська С.В. Юридичні факти як елемент механізму цивільного процесуального регулювання / С.В. Кімчинська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». – 2015. – № 14. – Т. 2. – С. 26–28.
7. Курс цивільного процесу : [підручник] / [В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.] ; за ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
8. Мирошникова Ж.Ю. Функции юридических фактов по российскому законодательству : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / Ж.Ю. Мирошникова ; Ростовский юридический институт. – Ростов-на-Дону, 2005. – 185 с.
9. Рожкова М.А. Теории юридических фактов гражданского и процессуального права: понятия, классификации, основы взаимодействия : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» ; 12.00.15 «Гражданский процесс, арбитражный процесс» / М.А. Рожкова ; Исследовательский центр частного права при Президенте Российской Федерации. – М., 2010. – 418 с.
10. Исаков В.Б. Юридические факты в советском праве / В.Б. Исаков – М. : Юридическая литература, 1984. – 144 с.
11. Ярков В.В. Юридические факты в механизме реализации норм гражданского процессуального права / В.В. Ярков. – Екатеринбург : Изд-во Свердл. юрид. ин-та, 1992. – 188 с.
12. Теория государства и права : [учебник] / под ред. В.К. Бабаева. – М. : Юристъ, 2003. – 592 с.
13. Ухвала Пустомитівського районного суду Львівської області від 16 січня 2013 р. (цивільна справа № 450/141/13-ц) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28875085>.
14. Братель О.Г. Вплив суддівського розсуду на реалізацію процесуальних юридичних фактів. / О.Г. Братель // Юридичні факти в системі правового регулювання : матеріали четвертої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 листопада 2015 р.) / за заг. ред. Н.М. Пархоменко, М.М. Шумила, І.О. Ізарової. – К. : ВД «Дакор», 2015. – С. 345–349.
15. Гуреев П.П. Судебное разбирательство гражданских дел / П.П. Гуреев. – М. : Госюриздат, 1958. – 199 с.
16. Васильев С.В. Гражданский процесс : [курс лекций] / С.В. Васильев. – Х. : Эспада, 2010. – 688 с.
17. Семенов В.М. Конституционные принципы гражданского судопроизводства / В.М. Семенов – М., 1982. – 152 с.
18. Логінов О.А. Цивільний процес України : [навчальний посібник] / О.А. Логінов, О.О. Штефан. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 361 с.
19. Цивільний процес : [навчальний посібник] / [А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська та ін.] ; за ред. Ю.В. Білоусова. – К. : Прецедент, 2005. – 172 с.
20. Василяускас Ю. Процессуальная природа и понятие приостановления производства по делу в советском гражданском процессе / Ю. Василяускас // Ученые записки высших учебных заведений Литовской ССР. – Вильнюс : Право, 1980. – Т. XV. – Вып. 2. – С. 12–18.
21. Цивільний процесуальний кодекс України : [науково-практичний коментар] / [С.С. Бичкова, Ю.В. Білоусов, В.І. Бірюков та ін.] ; за заг. ред. С.С. Бичкової. – К. : Атіка, 2008. – 840 с.
22. Аношина А.А. Приостановление производства по гражданским делам в судах общей юрисдикции : автореф. дисс. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 «Гражданский процесс; арбитражный процесс» / А.А. Аношина ; ГОУ ВПО «Саратовская государственная академия права». – Саратов, 2006. – 20 с.
23. Позовне провадження : [монографія] / [В.В. Комаров, Д.Д. Луспенник, П.І. Радченко та ін.] ; за ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 552 с.
24. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41–45. – Ст. 529.
25. Про забезпечення права на справедливий суд : Закон України від 12 лютого 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 18–20. – Ст. 132.

В статтє досліджують функції процесуальних юридических фактов и особенности их влияния на сферу гражданских процессуальных правоотношений.

Ключевые слова: функції, процесуальні юридическі факти, судєбне розбирательство, судєбне засєданє, судєбний прецєдєнт.

The article investigates the function of procedural legal facts and features of their influence on the sphere of civil procedural legal relationships.

Key words: function, procedural legal facts, trial court, judicial precedent.

